

## Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej

Centrum Badań Metropolitalnych UAM

Poznań 2012

ISBN-978-83-63254-00-1

Studium jest obrazem struktury przestrzennej aglomeracji poznańskiej, obszaru wielkomiejskiego liczącego milion mieszkańców, w którym rozwiązywanie problemów następuje w ramach stowarzyszenia samorządowego Metropolia Poznań. Aglomeracja poznańska to jeden z liderów przemian społeczno-gospodarczych w Polsce. Wraz z nimi intensywnym przekształceniom podlega środowisko przyrodnicze oraz krajobraz miast i wsi. W wyniku procesu suburbanizacji, aglomeracja poznańska tworzy coraz

silniej powiązany organizm przestrzenno-funkcjonalny, złożony z wielu jednostek terytorialnych, zarządzany i planowany autonomicznie przez wiele podmiotów.

Diagnoza stanu zagospodarowania i uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej to główny cel prezentowanego opracowania. Przedstawiono w nim różne elementy struktury przestrzennej aglomeracji: podział terytorialny, środowisko przyrodnicze, krajobraz rolniczy, walory i zagospodarowanie turystyczne, rozmieszczenie i strukturę ludności, sieć osadniczą, zabudowę mieszkaniową, funkcje gospodarcze, w tym o znaczeniu metropolitalnym, infrastrukturę transportową, infrastrukturę techniczną, placówki infrastruktury społecznej. Studium z jednej strony przedstawia rosnącą spójność przestrzenno-funkcjonalną aglomeracji poznańskiej a z drugiej pokazuje różnice lokalnych potencjałów i form zagospodarowania.

W studium zaprezentowano także aktualne dokumenty planistyczne oraz syntezę kierunków rozwoju przestrzennego w skali całej aglomeracji. Lokalne polityki przestrzenne były przedmiotem 12 spotkań w ramach Akademii Aglomeracyjnej - cyklu konferencji pod hasłem „Planowanie przestrzenne w aglomeracji poznańskiej” organizowanej przez Centrum Badań Metropolitalnych UAM. W okresie od lutego do maja 2011 r. przedstawiciele władz samorządowych oraz urzędów miast i gmin aglomeracji szeroko prezentowali stan zagospodarowania przestrzennego i dokumenty planistyczne na swoim obszarze. Były one dyskutowane przez uczestników Akademii, przedstawicieli środowisk samorządowych, organizacji społecznych, planistów przestrzennych, urbanistów, ekspertów akademickich i studentów kierunku gospodarka przestrzenna.

Zakres opracowania obejmuje aglomerację w granicach miasta Poznania powiatu poznańskiego, w podziale właściwym jednostkom terytorialno-statystycznym typu NTS 4. Dla nich sporządzono oryginalną bazę geoinformacyjną, w ujęciu jednostek gminnych, miejscowości oraz w podziale na obręby geodezyjne.

Zakres tematyczny studium:

#### **I. Podstawy i zakres Studium**

Cel i zakres opracowania

Podstawy prawne planowania metropolitalnego

Dokumenty planistyczne na obszarze aglomeracji

Bazy danych przestrzennych

#### **II. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze i instytucjonalne**

Trendy i wyzwania rozwojowe

Integracja zarządzania w aglomeracji

#### **III. Struktura przestrzenna i zagospodarowanie przestrzenne**

**Podział terytorialny, ludność i osadnictwo**

Podział terytorialny

Demografia

Sieć osadnicza

**Środowisko, użytkowanie ziemi i infrastruktura**

Środowisko przyrodnicze

Rolnictwo

Rynek nieruchomości

Zabudowa mieszkaniowa

Infrastruktura techniczna

Infrastruktura transportowa

Transport zbiorowy

**Gospodarka i usługi społeczne**

Podmioty gospodarcze

Handel detaliczny

Edukacja

Służba zdrowia

Bezpieczeństwo publiczne

Sport

Turystyka

Sektor kreatywny

Funkcje metropolitalne

#### **IV. Lokalne polityki rozwoju przestrzennego**

Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Spójność planowania w studiach gminnych

Synteza kierunków polityki przestrzennej gmin

Przegląd gminnych koncepcji rozwoju przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Działania rewitalizacyjne

Przestrzeń emocjonalna

**V. Podsumowanie**

Rozwój i planowanie przestrzenne w aglomeracji poznańskiej

Wykaz map

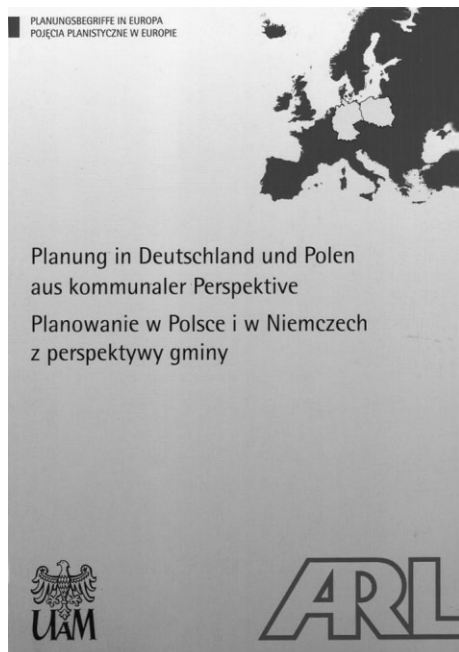
Spis literatury, dokumentów i aktów prawnych

Zespół autorski

Współpraca

Studium stanowi efekt współpracy środowiska naukowego, planistów przestrzennych i przedstawicieli samorządów lokalnych. Mimo nieformalnego charakteru, dokument ten jest solidną bazą informacyjną dla lokalnego planowania przestrzennego oraz ważną przesłanką dla prowadzenia racjonalnej polityki przestrzennej, gwarantującej zrównoważony rozwój tak w skali lokalnej jak i w skali całej aglomeracji.

Dystrybucję Studium prowadzi Centrum Badań Metropolitalnych  
[www.cbm.amu.edu.pl](http://www.cbm.amu.edu.pl)



Sebastian Ebert, Alexander Tölle,  
Magdalena Wdowicka

Planowanie w Polsce i w Niemczech  
z perspektywy gminy (Seria Pojęcia  
planistyczne w Europie) / Planung  
in Deutschland und Polen aus kom-  
munaler Perspektive (Reihe Pla-  
nungsbegriffe in Europa)

Akademie für Raumforschung und  
Landesplanung ARL i Instytut Geo-  
grafii Społeczno-Ekonomicznej i  
Gospodarki Przestrzennej UAM,  
Hannover – Poznań 2012, 119 s.

ISBN 978-3-88838-542-1

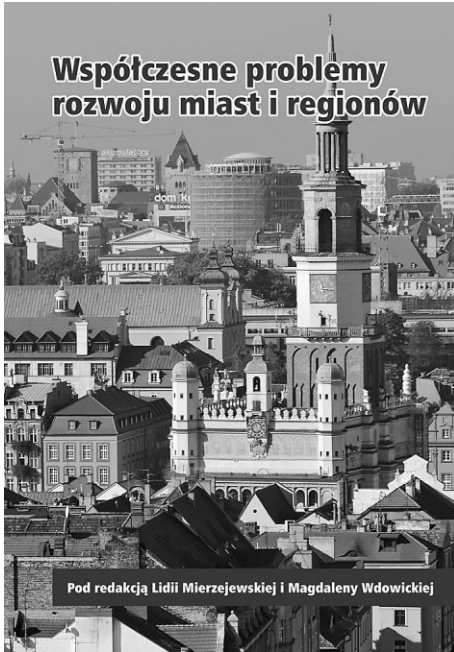
Od wielu lat aktorzy z Polski i z Niemiec, zajmujący się planowaniem przestrzennym, współpracują ze sobą na różnych płaszczyznach i w ramach różnorodnych konstelacji. Celem niniejszej dwujęzycznej publikacji jest przyczynienie się do lepszego zrozumienia

planowania w obu sąsiadujących ze sobą krajach, w szczególności na płaszczyźnie lokalnej – w Rzeczypospolitej Polskiej oraz w Republice Federalnej Niemiec. Zamierzaniem autorów jest zatem wsparcie współpracy planowania przestrzennego na obszarze wzdłuż granicy polsko-niemieckiej oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów we wspólnych przedsięwzięciach. Odpowiedzialność za zawartość merytoryczną broszury spoczywa na autorach Akademii Badań Przestrzennych i Planowania Krajowego (ARL) w Hanowerze, i Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ponadto duże znaczenie w wyborze profilu tematycznego oraz struktury opracowania miała dyskusja z polskimi i niemieckimi ekspertami-praktykami.

Publikacja została podzielona na dwie części – jedną w języku niemieckim, a drugą w języku polskim. Obie części są identyczne pod względem zawartości treściowej. Rozdział 2 prezentuje informacje dotyczące podejścia w planowaniu, aktualnych problemów oraz ustawodawstwa w Polsce i w Niemczech. Na tej podstawie wyjaśniono w rozdziale 3 strukturę systemów planowania i kompetencji oraz w rozdziale 4 instrumenty, zawartość planów i procedury, przy czym najpierw przedstawiono istotne aspekty w przeglądzie porównawczym odnoszącym się do Polski i Niemiec, a następnie rozszerzono ją w odniesieniu do każdego z obu krajów. To merytoryczne pogłębienie tematyki ukazano z perspektywy gminnej. Rozdział 5 służy tabelarycznemu podsumowaniu głównych struktur systemów planowania w obu krajach. Podczas gdy rozdziały 2–5 zmiernają do ukazania planowania w Niemczech i w Polsce przy uwzględnieniu indywidualnego kontekstu, ale również przeciwstawieniu systemów oby krajów, celem rozdziałów 6 i 7, przedstawionych w for-

mie glosariusza, jest zaprezentowanie definicji poszczególnych pojęć planistycznych w porządku alfabetycznym. Dopelnieniem informacji są cztery mapy dotyczące obszaru wzdłuż granicy polsko-niemieckiej.

Dotychczasowe opracowania o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w Polsce i w Niemczech skupiały się na odrębnej prezentacji każdego kraju, w niniejszej publikacji podjęto natomiast próbę bezpośredniego przeciwstawienia głównych aspektów planowania w obu krajach. Próba ta oznaczała konieczność wyboru profilu tematycznego, bez zagłębiania się w szczegóły zamieszczone we wcześniejszych opracowaniach. Broszura ta stanowi – po dokonaniu aktualizacji i rozszerzeniu tematycznym w wybranych dziedzinach – nowe ujęcie problematyki.



Lidia Mierzejewska, Magdalena Wdowicka (red.)

Współczesne problemy rozwoju miast i regionów

Seria: Studia i Prace z Geografii i Geologii nr 22

Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2011, 251 s.

ISBN 978-83-62662-77-7

Publikacja ma charakter jubileuszowy i ukazała się z okazji 70. rocznicy urodzin prof. dr. hab. Jerzego J. Paryska, wybitnego polskiego badacza i wieloletniego pracownika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Książka pt. „Współczesne problemy rozwoju miast i regionów” składa się z 16 artykułów naukowych, napisanych przez osoby, z którymi prof. J. Parysek blisko współpracował i które darzy szczególnym poważaniem. Charakter

tomu jest bardzo zróżnicowany, łącząc zagadnienia rozwoju miast i regionów w różnych skalach przestrzennych, i to zarówno w aspekcie teoretycznym, metodologicznym, jak i aplikacyjnym.

Tom rozpoczyna seria trzech artykułów poświęconych zagadnieniom teoretycznym rozwoju społeczno-ekonomicznego, które mają charakter uniwersalny i mogą być zastosowane w badaniach i analizach prowadzonych w różnych skalach przestrzennych.

Pierwszym jest artykuł prof. dr. hab. Zbyszka Chojnickiego pt. „Systemy społeczne jako przedmiot geografii społeczno-ekonomicznej”, który, przyjmując podejście systemowe, przedstawia koncepcję systemów społecznych. W drugim z artykułów pt. „Dynamika i ewolucja złożonej i nierównowagowej przestrzeni ekonomicznej. Zarys teorii”, autor, prof. dr. hab. Ryszard Domański, zwraca uwagę, że obecna od dawna w ekonomii i gospodarce przestrzennej myśl ewolucyjna nie zaowocowała do tej pory opracowaniem usystematyzowanej teorii w tym względzie, w dalszej części tekstu prezentuje różne teorie wyjaśniające dynamikę i ewolucję nierównowagowej przestrzeni ekonomicznej. Podejście systemowe wykorzystał także w swoim artykule pt. „Zastosowanie modelu systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka w geograficznych badaniach sytuacji zdrowotnej ludności” dr Tomasz Michalski, który podjął próbę implementacji do badań z zakresu geografii medycznej modelu systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka autorstwa J.J. Paryska (1985), wskazując na szerokie możliwości użycia tego modelu do badań mieszczących się w ramach geografii chorób.



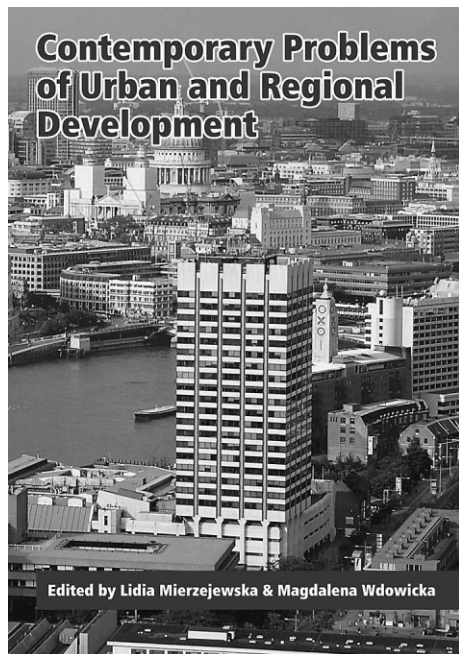
Pozostałe artykuły niniejszego tomu dotyczą stricte problemów rozwoju w różnych skalach przestrzennych (lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym) i różnych aspektach (społecznym, ekonomicznym i przestrzennym). Problematyce rozwoju miast poświęconych jest pięć artykułów, przy czym dominuje aspekt społeczny prowadzonych badań. Tę część tomu otwiera artykuł prof. dr. hab. Janusza Słodczyka pt. „Miasta polskie w procesie przemian (w świetle wystąpień profesora Jerzego Paryska na konferencjach opolskich 1999–2010)”, w którym autor zebrał przemyslenia i opinie dotyczące zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań, a także przebiegu i skutków przeobrażeń miast polskich po roku 1989, zaprezentowane przez Jubilata podczas konferencji opolskich. Prof. dr hab. Wiesław Maik w swojej publikacji pt. „Ewolucja miejskich przestrzeni publicznych: od agory do świątyni konsumpcji” zajmuje się problemem przestrzeni publicznej w miastach, określając jej typy, funkcje oraz transformacje. Dr hab. Jan Wendt w artykule pt. „Proces transformacji społecznej i problemy rozwoju miasta Oradea” analizuje zmiany struktury społecznej tego rumuńskiego miasta w aspekcie przemian etnicznych, językowych i religijnych. Jako społeczne można także potraktować zagadnienie rozwoju turystyki religijnej, będące przedmiotem zainteresowania prof. dr. hab. Antoniego Jackowskiego w artykule pt. „Perspektywy rozwoju turystyki religijnej w Krakowie”. Bardziej metodologiczny charakter ma natomiast współautorska publikacja prof. dr hab. Danieli Szymańskiej (współautorzy: dr Dominik Jan Domin, mgr Grzegorz Kwiatkowski, mgr inż. Krzysztof Rogatka) pt. „Ranking miast w Polsce na podstawie warunków życia w świetle różnych metod pomiaru”, w której, na podstawie wskaźników szeroko rozumianych warunków społeczno-gospodarczych decydujących o warunkach życia ludności, przedstawiono ranking polskich miast liczących 100 tysięcy mieszkańców i więcej. Pokazano przy tym, jak różne metody obliczeniowe i różne techniki normalizacji danych dają odmienne rankingi, a w konsekwencji także klasyfikacje miast. Złożoność problemów rozwoju niektórych miast europejskich opisuje we współautorskim artykule pt. „Kurczące się miasta (*shrinking cities*) i strategie ich regeneracji” prof. dr hab. Tadeusz Stryjakiewicz (współautor: mgr Emilia Jaroszewska). W opracowaniu tym przedstawiono aktualny stan wiedzy na temat kurczącego się miasta, podjęto próbę zdefiniowania pojęcia *shrinking city* oraz przeprowadzono szczegółową analizę przejawów i skutków kurczenia się miasta, a także form przeciwdziałania im na przykładzie Wałbrzycha.

Pozostałe artykuły niniejszej publikacji podejmują zagadnienia rozwoju w skali regionalnej i ponadregionalnej, w tym też w kontekście europejskim. Temu między innymi zagadnieniu poświęcony jest artykuł prof. dr. hab. Jana Łobody pt. „Polskie regiony w kontekście wybranych krajów europejskich”, w którym autor prezentuje aktualną sytuację polskich regionów w zakresie korzystania z funduszy unijnych (EU) na tle kraju oraz porównuje sytuację Polski i wybranych państw strefy euro w dobie kryzysu ekonomicznego ostatnich lat. Podobną problematykę, związaną z wykorzystaniem funduszy unijnych, jednak w skali ponadregionalnej, podejmuje w swym artykule pt. „Zróżnicowanie przestrzenne liczby wniosków dotyczących płatności w zakresie działań wspólnej polityki rolnej zrealizowanych przez gospodarstwa rolne w Polsce w latach 2002–2010” prof. dr hab. Roman Rudnicki. War-

tość dotacji Unii Europejskiej na tzw. dopłaty bezpośrednie stała się natomiast przedmiotem badań prowadzonych przez prof. dr. hab. Benicjusza Głębockiego i zaprezentowanych w artykule pt. „Dotacje Wspólnej Polityki Rolnej na rzecz kościołów i związków wyznaniowych w 2008 r.”. Prof. dr hab. Teresa Czyż w artykule pt. „Struktura przestrzenno-ekonomiczna Polski na początku XXI wieku” dokonuje opisu diagnostycznego aktualnej struktury przestrzenno-ekonomicznej Polski, wprowadzając podział przestrzenny na regiony rdzeniowe i peryferie. Regiony te wyznacza na podstawie systemowej miary poziomu rozwoju gospodarczego, za którą przyjmuje iloraz potencjału dochodu i potencjału ludności. Zagadnieniom oceny zgodności scenariuszy uwarunkowań i wizji przestrzennego zagospodarowania kraju w 2010 r., sformułowanych w połowie lat 90. w ramach prac nad polityką przestrzennego zagospodarowania kraju, poświęcony jest artykuł prof. dr. hab. Marka Dutkowskiego pod tytułem „Jakim zwierzęciem jest Polska, czyli próba oceny trafności scenariuszy uwarunkowań i wizji przestrzennego zagospodarowania kraju”. Regionalnej skali przestrzennej dotyczy także opracowanie pt. „Europa bałtycka. Od wizji i strategii (VASAB 2010) do planowania przestrzennego na morzu” autorstwa prof. dr. hab. Tadeusza Palmowskiego. W artykule tym podkreślone zostało znaczenie sieci powiązań w zakresie polityki, gospodarki, kultury i ochrony środowiska dla efektywności wykorzystania przestrzeni morskiej. Tom zamyka artykuł prof. dr. hab. Zbigniewa Ziolo pt. „Przemiany potencjału ekonomicznego światowych korporacji oraz zmiany lokalizacji siedzib ich zarządów w latach kryzysu gospodarczego”, którego autor przyjął założenie o dominującej roli korporacji ponadnarodowych w decydowaniu o przemianach społeczno-gospodarczych i kulturowych współczesnego świata, a następnie na podstawie cech kształtujących potencjał ekonomiczny poszczególnych sektorów gospodarki wyznaczył obszary recesji gospodarczej oraz wzrostu gospodarczego w skali globalnej.

Lidia Mierzejewska, Magdalena Wdowicka





Lidia Mierzejewska, Magdalena Wdowicka (red.)

Contemporary Problems of Urban and Regional Development

Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2011, 143 s.

ISBN 978-83-62662-58-6

Niniejsza publikacja ma charakter jubileuszowy i ukazała się z okazji 70 rocznicy urodzin prof. dr. hab. Jerzego J. Paryska, wybitnego polskiego badacza i wieloletniego pracownika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Książka pt. „Contemporary Problems of Urban and Regional Development” składa się z 9 artykułów naukowych, autorstwa naukowców z uniwersytetów z całego świata, z którymi prof. J. Parysek miał przyjemność się spotkać podczas swoich wyjazdów naukowych, zwłaszcza konferencji organizowanych

w ramach AESOP i IGU, i których jednocześnie darzy szczególnym szacunkiem. Poszczególne rozdziały poświęcone są problematyce miejskiej w wielu różnych aspektach (w tym w skali miasta-regionu), rozwoju regionalnego w różnych skalach przestrzennych (wojewódzkiej i krajowej), a także zagadnieniom planistycznym, istotnym zarówno z punktu widzenia rozwoju miast, jak i regionów.

Tom otwiera artykuł Gerharda O. Brauna (Niemcy) pt. „Towards Understanding Urban Processes and Structure”, który podjął próbę wyjaśnienia procesów i struktur, współdecydujących o tym, w jakim stopniu miasto jest miejscem przyjaznym do życia. Christian Wichmann Matthiessen (Dania) we współautorskim artykule pt. „The global system of knowledge cities 1996–1998 to 2006–2008: an analysis based on bibliometric indicators” zajmuje się z kolei globalnymi aspektami rozwoju miast, analizując strukturę i węzły sieci miast, wykorzystując w tym celu wskaźniki bibliometryczne. Możliwości zastosowania technik GIS w geografii miast analizuje w swoim artykule pt. „Urban geography with GIS” Yuji Murayama (Japonia). Zagadnieniom rozwoju miast i urbanizacji poświęcony jest natomiast artykuł pt. „Urban development processes in Spain – from consolidated cities to urban regions with an overdensified housing market” autorstwa Rubena C. Lois González i Marii J. Piñeira Mantiñán (Hiszpania). Podobną tematykę porusza André Horn (Republika Południowej Afryki), badając problemy rozwoju regionów węzłowych, jakimi są obszary metropolitalne, w artykule pt. „Urban and regional development in South Africa: an overview”. Izhak Schnell wraz z Madeleine Schechter (Izrael) w artykule „Liminal Places of Memor(ies): The Etzel Museum in Tel Aviv” koncentrują uwagę na kulturowych aspektach miasta i przybliżaniu znaczenia specyficz-

nego miejsca, jakim jest Etzel Muzeum. Kolejne artykuły niniejszego tomu poświęcone są analizom prowadzonym w skali regionów powierzchniowych. Przedmiotem zainteresowania Rogera Bivanda (Norwegia) są polskie regiony z 1970 r., rozwijające się w specyficznych warunkach gospodarki centralnie planowanej. Także Karel Maier (Czechy) w artykule „Changing spatial pattern of East-Central Europe” prowadzi analizę w wymiarze regionalnym, badając zmiany, jakie zaszły w środkowo-wschodniej Europie w efekcie procesów integracji z Unią Europejską. Tom zamykają rozważania Louisa Albrechtsa (Belgia), który w artykule „Dealing with Risk: Achilles’heel of Planning?” zwraca uwagę na konieczność uwzględnienia w procesie planowania potrzeby unikania ryzyka, zarówno tego pochodzącego ze źródeł zewnętrznych (np. naturalne katastrofy), jak i wewnętrznych (ryzyka pochodzenia antropogenicznego), co niestety w praktykach planistycznych nie zawsze ma miejsce.

Lidia Mierzejewska, Magdalena Wdowicka